

INGLIZ VA O‘ZBEK TILIDAGI MAQOLLARDA “DO‘STLIK” KONSEPTI IFODALANISHI

Shermamatova Sevara, Qurbonov Nasibulloh, Luiza Galimullina

Amaliy Ingliz tili kafedrası o‘qituvchilari, FDU

Annotatsiya: ushbu maqolada do‘stlik konseptining ingliz va o‘zbek maqollari ifodalanishining o‘ziga xos jihatalri tavsif qilinadi.

Kalit so‘zlar: xalq og‘zaki ijodi, maqol, konsept, obraz, analitik til, sinonimik qator, aglitunativ til, allegorik vosita.

Insonlar o‘zlarining hayotida bo‘lgan voqealarni o‘z avlodlariga turli yo‘llar bilan yetkazib berishga harakat qilishgan. Shunday narsalarni yerkazib berishda xalq og‘zaki ijodi, maqollar, matallar, hikmatli so‘zlar va shu kabilar ning roli beqiyos sanaladi. Mana shu manbalardan biri bo‘lgan maqollar ham biz uchun to‘g‘ri qaror qabul qilishda, har xil vaziyatlardan chiqishda yordamchi vazifasini o‘taydi. Tilshunoslikning rivojlanishi tufayli o‘tgan asrda yangi kognitiv tilshunoslik degan yo‘nalish dunyoga keldi. Butun dunyodagi lison tadqiqotchilarini o‘ziga jalb qilib kelayotgan usbu ta‘limotning asosini konsept tashkil etadi. Konseptga olimlarning yondashuvi va ta‘riflari turlichadir, lekin biz qisqa va tushunarli bo‘lgan Sh. Safarovning fikrini ma‘qul deb bildik: “Konsept ham tafakkur birligi va uning asosida tushuncha, obraz va lisoniy ma‘no umumlashmasi yotadi.” [4, 17] Biz siz bilan muhokama qilmoqchi “do‘stlik” konsepti ham ana shu tillarda mavjud konseptlardan biridir.

Xalq ijodiyotining ko‘pchilik janrlaridan, jumladan, maqollarda xalq jamiyatidagi munosabatlar, hodisa va holatlarni soddaroq, oydinroq ifodalamoq maqsadida tabiatdagi o‘z xususiyati bilan shunga mos keladigan turli narsalar (xayvonlar, o‘simliklar, ularning mevalalari, jismlar, uy jihozlari kiyim-kechaklar, ish qurollari, mehnat mahsulotlari) obrazidan ustalik bilan foydalanadi. Ana shu narsalarning har birini timsol qilib olib ular vositasida muayyan sifatlarga (xoh ijobiy, xoh salbiy) ega bo‘lgan kishilarni obrazini gavdalantiradi. [2, 484]

Aslida maqol so‘zi arab tilidan olingan bolib hikmatli so‘z, otlar so‘zi kabi tarjima qilinib yuritiladi. Maqollarda barcha fikr bir umumiy ma‘noga qaratiladi va har bir maqolda yashirin ma‘no bo‘ladi. Ko‘pincha maqollar o‘z ma‘nosida emas, balki ko‘chma ma‘nod a qo‘llaniladi. Chunki shu orqali insonlarni tanqid qilish ,ularni hayvonlar qushlar, o‘simliklar orqaki yaxshilikka da‘vat etish yashiringan bo‘ladi. Bu esa fan tilida allegorik vositalar deb yuritiladi. Lekin allegorik vositalarning yana bir jihati shuki, ular qaysidir ma‘noda insonlarni boshqa bir vosiitaalar orqali aks ettiradi. Maqollar ham mavzu jihatdan turli xil bo‘lishi mumkin. Bunday mavzular ichiga vatan, do‘stlik, muhabbat, vafo, hurmat va boshqalarni keltirish mumkin. Bu kabi mavziular ingliz tilida ham, o‘zbek tilida ham uchrab turadi. Xususan do‘stlik mavzusida o‘zbek tilida ko‘plab namunalarni uchratish mumkin;

Do‘stsiz oshing tuzsiz boshing.

Do‘st yomon kunda bilinadi.

Yolg‘iz otning changi chiqmas ,changi chiqsa ham dong`i chiqmas.

Do'stlik so'zi tor ma'noda ikki inson o'rtasidagi munosabat bo'lsa, keng ma'noda oilalar, qishloqlar, qarindoshlar va yurtlar o'rtasidagi iliq munosabatni ham bildiradi. Do'stlikdagi eng muhim fazilatlardan biri samimiylik, rostgo'ylik, vafo va, albatta, sadoqat hisoblaniladi. Bu to'g'risida bizning tilimizda salmoqli ijod namunalarini uchratish mumkin. Birgina A.Navoiy do'stlikni ulug'lab ko'plab misralar ijod qilgan. Do'stsiz insonni qurigan daraxtga, joni yo'q tuproqqa tenglagan. Do'stlik shunday ne'matki, u insonni ruhan va jismonan kamolotga boshlaydi. Xususan;

1. O'zaro hurmat
2. Rostgo'ylik
3. Do'stning kamchiliklarini ayta olish
4. Har qanday holatda ham do'st yonida bo'lish
5. Orzu umidlarni ozaro hurmat qilish
6. Moddiy va ma'naviy narsalarni hech qachon ayamaslik

Yana bir holat borki, do'stlik ahillik, birodarlik so'zlari bilan sinonimik qatorda turadi va ba'zi holatlarda ular bilan almashinib ham qo'laniladi. Do'stlik ham ikki xil ko'rinishda bo'ladi; biri chin do'stlik bo'lsa, ikkinchisi yolg'on do'stlik ya'ni qandaydir manfaat yuzasidangina qurilgan rishta sanaladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarda bir biriga yaqin bo'lgan do'stlik to'grisidagi maqollarni topish mumkin. Bu ikki til maydon jihatdan, kelib chiqish jihatidan umuman aloqador emas, xatto, tilshunoslik tomondan ham ingliz tili analitik til guruhiga o'zbek tili aglutinativ til guruhiga kiradi. Ammo maqollar va iboralarda ma'nosi bir xil bo'lgan jihatlar, umumiyliklarni ko'rish mumkin.

A good friend is my nearest relation

-yaxshi do'st uzoq qarindoshdan yaxshi. Ushbu maqolda ham aynan bir xil bo'lmasa ham ma'no yaxlitligi bor. Bu maqol orqali mehirsiz qarindoshlardan bittagina sodiq do'st yaxshi degan ma'no namoyon bo'ladi.

The best mirror is my old friend

-do'st do'stning oynasi. Darhaqiqat, do'stlar bir- birini ko'zguvidir. Kamchiliklarni yashirish, ularni to'g'rilash, yaxshi kunda xursand bo'lish- bu albatta chin do'stlik nishonasidir.

Yana ko'plab ingliz tilidagi do'stlik haqidagi maqollarni misol sifatida keltirish mumkin.

- ***Old friend and old wine are best.***
- ***Faithful friend is better than gold.***
- ***Friendship that flames goes out in a flash.*** [3, 161]

Ba'zi maqollarda do'stlik konseptini to'g'ridan to'g'ri ifoda qilinmagan. Aytib o'tilgan hislatlar bu holatda topib olish mushkul. Masalan:

The enemy of my enemy is my friend. (Dushmanimning dushmani mening do'stimdir.) [1, 159].

Bu yerda ma'no antonimik uslub bilan ifodalanib, xuddi matematika xisob qonuniyati singari ikki noijobiylikning munosabati ijobiylikka olib kelyapti. Bu kabi misollar har ikkala tilda ham talaygina bo'lib, ular doim keng iste'molda bo'lib kelgan. Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatdiki, ingliz va o'zbek tillari ham juda maqollarga boy hisoblanadi. Har bir til alohida bo'lgani bilan uning tarbiyaviy ahamiyati bir xil bo'ladi. Qiyosiy tilshunoslik, tarix ba boshqa fanlarning tajribalarning ham ahamiyatli jihati shu kabi o'xshashlik va farqli tomonlarni izlab topish hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Jennifer Speake The Oxford Dictionary of Proverbs. Oxford. 2000.
2. Sh. Shomaqsudov, Sh. Shorahmedov . Xikmatnoma: O‘zbek xalq maqollari izohli lug‘ati. –T., 1990.
3. W. CAREW. English proverbs and proverbial phrases. Reeves and Turner. London. 1907.
4. Шахриёр Сафаров. КОГНИТИВ ТИЛШУНОСЛИК. Сангзор. Жиззах. 2006.
5. Abdullayeva, N. (2022). FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE AMONG STUDENTS-FUTURE TRANSLATORS USING A TEACHING THESAURUS. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(6), 1207-1210.
6. Alimardon, T., Sherzod, L., & Umida, H. (2022, December). UTILIZING DIGITAL TECHNOLOGIES IN LANGUAGE TEACHING. In " *ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM* (pp. 45-47).
7. Sotvoldievich, T. A. (2022). Linguistic and Didactic Factors of Improving the Writing Competence of Future English Language Teachers. *INTERNATIONAL JOURNAL OF LANGUAGE LEARNING AND APPLIED LINGUISTICS*, 1(3), 1-9.
8. Abduolimova, M. N. Q. (2022). KOGNITIV METAFORA NAZARIYASI: YANGI YO ‘NALISHLAR. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(3), 153-161.
9. Abdulkhay, K., Shaxriyor, X., & Nasibullo, Q. (2022, December). LISTENING AND NOTE TAKING SKILLS IN LANGUAGE TEACHING. In " *ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM* (pp. 38-40).
10. Gafforov, I., & Abdulkhay, K. (2022). The Role of Assessment in Language Teaching. *INTERNATIONAL JOURNAL OF INCLUSIVE AND SUSTAINABLE EDUCATION*, 1(4), 31-34.
11. Gafforov, I., & Kosimov, A. (2022, September). LANGUAGE ENVIRONMENT, LANGUAGE IDEOLOGY AND PREJUDICE IN UZBEKISTAN. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE" THE TIME OF SCIENTIFIC PROGRESS"* (Vol. 1, No. 1, pp. 82-86).
12. Haydarova, U. (2022). YAPON MUMTOZ ADABIY MANBALARIDA QO ‘LLANGAN METAFORALAR VA ULARNING DINIY-FALSAFIY TALQINI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(1), 950-958.
13. Haydarova, U., & Umarova, M. (2022). YAPON MUTOZ MANBALARIDA QO‘LLANGAN METAFORALARNING TURLARI TASNIFI. *Science and innovation*, 1(B3), 599-603.
14. Igamberdieva, S. (2022, September). PRINCIPLES FOR TEACHING FOREIGN LANGUAGES. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE" INNOVATIVE TRENDS IN SCIENCE, PRACTICE AND EDUCATION"* (Vol. 1, No. 2, pp. 212-216).
15. Jurayeva, K., & Shakhnoza, I. (2022). IMPLICATIONS OF MACRO AND MICRO LANGUAGE PLANNING IN UZBEKISTAN. *BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIIY JURNALI*, 2(12), 330-333.
16. kizi Shermamatova, S. U. NEOLOGISMS IN MODERN UZBEK AND ENGLISH AND THE HISTORY OF THEIR ORIGIN.

17. Kholmatov, S., & Yuldosheva, M. (2022). HOMONYMY IN ITS STYLISTIC USE: ANALYSIS OF PUNS. *Involta Scientific Journal*, 1(7), 178-181.
18. Kosimov, A., & Latipov, S. (2022). THE IMPORTANCE OF LANGUAGE EDUCATION POLICY AND PRACTICE IN STATE EDUCATION SYSTEMS. *Involta Scientific Journal*, 1(9), 23-27.
19. Kosimov, A. Digital and Media Literacy: The Importance of Using Networking Sites and Digital Technologies in Language Learning. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences ISSN*, 2795(546X), 101.
20. Foziljon o'g'li, L. S. (2022). LAKUNALAR–MILLIY-O'ZIGA XOS ELEMENTLAR TIZIMI.
21. Latipov, S. (2022, February). TEACHING ENGLISH IN A NATURAL WAY. In *Multidiscipline Proceedings of Digital Fashion Conference (Vol. 2, No. 1)*.
22. Luiza, G., Nigora, A., & Gulbaxor, M. (2022, December). THE SIGNIFICANCE OF MICRO AND MACRO LANGUAGE PLANNING. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (pp. 109-112).
23. Mansurjonova, G. (2020). The Main Notions Of Linguoculturology. *Интернаука*, (27), 85-86.
24. Mashrabovna, U. M., & Mohlaroyim, E. (2022). Individual differences in foreign language learning. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 12(5), 751-757.
25. Mohigul, M., & Nargiza, T. (2022). STYLISTIC AND LINGUOPOETIC ANALYSIS OF EPIC POEM "BEOWULF". *Involta Scientific Journal*, 1(13), 20-24.
26. Munajat, U., Xurshida, U., & Sevara, S. (2022, December). CHALLENGES IN USING MODERN TECHNOLOGIES IN LANGUAGE TEACHING. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (pp. 30-33).
27. Qurbonov, N. X. U. (2022). EXPRESSION OF THE PHENOMENON OF INTENSIFICATION/DEINTENSIFICATION AT THE PHONETIC LEVEL. *Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS)*, 2(4), 271-275.
28. Ravshanovna, T. M., & Abdulakhatovna, K. R. (2022). Typology. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 3(12), 101-107.
29. Sevara, U., Muhayyo, U., & Maftuna, A. (2022, December). THE SIGNIFICANCE OF DIGITAL LITERACY IN THE EFL CLASSROOM. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (pp. 41-44).
30. Sevara, S., Shakhriyor, K., & Kosimov, A. (2022, December). IMPLEMENTATION OF DIGITAL TOOLS IN THE EFL CLASSROOM. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (pp. 34-37).
31. Shermamatova, S., & Ibrokhimova, M. (2022). THE RENAISSANCE PERIOD IN ENGLISH AND UZBEK LITERATURE. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(11), 510-518.
32. Shavkatovna, A. N., & Sharifovna, S. M. (2022). The Role of Electronic Resources in English Language Teaching. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 2(4), 79-83.
33. Sharifovna, S. M., & Maksudovna, J. H. METHODOLOGICAL OPPORTUNITIES TEACHING ENGLISH IN NON-PHILOLOGICAL HIGHER

- EDUCATION. ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 10-ҚИСМ, 66.
34. Shokirova, M. (2021). Paragraph-syntactic compositional unit. In *НАУКА, ОБРАЗОВАНИЕ, ИННОВАЦИИ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ И СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ* (pp. 124-126).
 35. Sevara, U., & Jurayeva, K. (2022). LANGUAGE IDEOLOGY AND LANGUAGE PREJUDICE IN UZBEKISTAN. *BOSHQARUV VA ETIKA QOIDALARI ONLAYN ILMIY JURNALI*, 2(12), 16-18.
 36. Turdimatova, M. (2021). SEMANTIC NOTION OF DIMINUTIVES IN THE FORMATION OF UZBEK AND ENGLISH. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(2).
 37. Umarova, M. (2021). THE ROLE OF CULTURE IN THE LEARNING ENVIRONMENT. *Frontline Social Sciences and History Journal*, 1(08), 90-99.
 38. Umarova, X. (2020, December). A WORK OF ART IN OKTAM USMANOV'S NOVEL "GIRDOB" EXPRESSION OF LANGUAGE FEATURES. In *Конференции*.
 39. Галимуллина, Л. (2021). Некоторые особенности в переводе фразеологических единиц с английского языка на узбекский язык. *Общество и инновации*, 2(8/S), 205-213.
 40. Xolmatov, S., & Yuldosheva, M. (2022). О 'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDA OMONIMLARNING USLUBIY XUSUSIYATLARI. *Eurasian Journal of Academic Research*, 2(7), 144-149.